

A MAGYAR FEGYVERES ERŐK TÖRTÉNETE 1848-IG

— Folytatás —

A katonai erőnek ez a decentralizálódása magyarázza azt is, hogy a Gara—Ujlaki—Cillei családok szövetsége, amelynek hatalmát világosan mutatja az a tény, hogy a Garák családjából apa, fiú és unoka követte egymást a nádori székhelyben, közel három évtizeden át kormányozva az országot. Nagy ellenfelük, Hunyadi János, 4,5 millió holdra rügő vagyonára s a pártján álló főurak erejére támaszkodva küzdött a fent említett bárók csoportosulása ellen. Jellemző, hogy Hunyadi, bár az ország leggazdagabb főura volt, kb. 10—15.000 főnyi, de csak részben állandó jellegű magán-hadseregét, egyedül vagyonából nem tudta fenntartani. Magánhadseregét főleg az erre a célra kisajátított állami adójövedelmekből tartotta fenn. Hunyadi ugyanis, mint országos főkapitány, majd kormányzó, legfőbb ellenőre volt a királyi-állami adó behajtásának. Ebben a minőségben az adók jelentékeny részét a török elleni védőháborúk terhére viselő magán-hadseregére fordította. Hunyadi János történeti jelentőségű progresszív szerepe abban állt, hogy ő volt az egyetlen a feudális bárók közül, aki a Balkánon át hatalmas nyomással előretörő török katonai erővel szemben az ország védelmét főfeladatának tekintette, s nem a bárók közt szokásos hatalmi és birtokszerző polgárháborúskodásnak szentelte életét.

Hunyadi seregének állandó jellegű magja és legértékesebb része a kb. 4—5.000 főnyi cseh-lengyel zsoldos csapat volt. Hadjárataihoz 8—10.000 résztint külföldi, résztint magyar zsoldost fogadott fel. Az a tény, hogy Hunyadi zsoldosokkal vívta meg török-ellenes háborúit, logikus következménye volt a nemesség elpuhulásának. A nemesi felkelés a XV. században egyszerűen csődött mondott. A nemesség nagy többsége egyszerűen megtagadta a kiváltságainak jogcímét szolgáló katonáskodást. A hadiszolgálatra nem hajlandó, de adómentességhez görcsösen ragaszkodó nemesség a XV. században kialakult zsoldos hadrendszer fenntartásának teljes súlyát a jobbágyságra hárította át. Ez a legélesebben Mátyás korában nyilvánult meg. A még feudális keretek közt megjelenő, de éppen legharcképesebb elemeiben már zsoldos katonasággá átalakult magyar haderőt a pásztorkodó székely és román vidékek könnyű csapatai egészítették ki. Ez utóbbiak azonban már mint könnyű lovasság nem igen állták meg helyüket a törökökkel szemben. A török szpáhik fegyverzetét és harcmódját átvevő részben huszárság teremtette meg azt a fegyvernemet, amelyet azután mi is átvettünk. A XV. század derekán az átfőmálóóóban lévő magyar hadszervezetben a döntő súlyt a külföldi, főleg cseh zsoldos csapatok tették, mint az Mátyás királlyá választásánál is bezonyosodott. Mátyás királlyá választását ugyanis a Hunyadi család és párthíveinek fegyveres ereje, elsősorban azonban a Hunyadi sereg magvát alkotó 4—5.000 főnyi cseh-lengyel zsoldos sereg kényszerítette ki a többi főúrból.

A Mátyás korát alkotó XV. század második fele nyugaton már a feudális hadsereg, a lovagokból álló nehéz lovasság gyors és dicstelen bukását hozta magával. A svájci szabad parasztokból toborzódó gyalogos hadsereg — a római légiók kora óta először — a gyalogságot csatadöntő elemmé tette. A gyalogság fölényét a kézi tüzfegyverek elterjedése azután teljessé és vitathatatlaná teszi nyugaton. Tekintve azonban, hogy a francia, spanyol, olasz, stb. társadalmakban hiányzik az a széles

gazdasági-társadalmi bázis, a szabad kisbirtokos parasztság, amelyen a svájci parasztyalogság felépül, ezek az országok a XV—XVI. század fordulóján általános rendszerré teszik a zsoldos seregek alkalmazását. A zsoldos gyalogság kezdetben főleg svájciakból, majd svájci mintára kiképzett, de már muskétával felszerelt spanyol zsoldosokból állt. Közép- és Kelet-Európában azonban jórészt hiányzik az állandó zsoldos sereg fenntartásához szükséges anyagi erő és a tüzfegyverek technikai alapját adó városok sokasága. Ugyanakkor a döntő fontosságúvá vált török hadjáratokban a viszonylag nagy tömegű, gyorsan mozgó és könnyű fegyverzetű lovasságra van szükség. Ezekben a háborúkban alakul ki az eleinte szerbekből toborzódó huszárság. Kelet-Európában is kialakult ugyan a gyalogos harcmódnak egy sajátos, a mi fejlettségünket tükröző formája a huszita háborúkban, de ezt, mint a forradalmi parasztság forradalmi taktikáját, a nemesi-feudális hadseregek nem vették át. A XV. századi magyar parasztmozgalomban azonban találkozunk velük s az 1437-es parasztforrádalomban Buói-Nagy Antal gyalogsági taktikája a huszita harcmód magyar példája volt.

A huszitizmus forradalmi mozgalmának lehanyaglása után viszonylag nagy tömegű, jól kiképzett s begyakorolt parasztkatona maradt vissza. Belőlük került ki a különböző keleteurópai uralkodók és főurak zsoldos katonaságának gerince. A feudális bárók szolgálatába szegődött zsoldosok azonban átvették azt a harcmódot, amelyet uraik képviseltek: a lovagi harcmódot. A huszita forradalmi parasztyalogságból a magyar, lengyel és cseh főurak zsoldjában nehéz fegyverzetű páncélos lovasság lett. A keleteurópai feudálisok, akik a huszita gyalogságot virágkorában legyőzni nem tudták, a mozgalom bukása után megmaradt cseh katonaságot, zsoldjukba fogadva, a maguk képére formálták át, feudális páncélos lovasságot szerveztek belőlük. Így jelent meg már Hunyadi seregében is a huszita gyalogos helyett a cseh zsoldos lovas.

Részint a keleteurópai hadszíntér sajátos igényei (a török háborúk), részint a gazdasági erők korlátozottsága okozta (erős zsoldos gyalogsereg igen drága!), hogy Mátyás, a nagy szervező és hódító, híres fekete seregét a viszonylag kislétszámú nehéz lovasságra és a szekereken szállított könnyű tüzérségre építette fel. Mind lovassága, mind gyorsan mozgó tüzérsége a huszita háborúk hatását tükrözi. A zsoldos lovasság fejlődésére már rámutattunk. A szekerező tüzérség pedig a huszita szekérvár szétbontásából származott. Gyakorlott cseh-lengyel-német zsoldosokból álló, 5—6000 főnyi állandó seregével Mátyás korlátozta a feudális kiskirályok hatalmát és a nyugati államokkal egy színvonalon álló modern államot teremtett: központi monarchiát! Hadjárataiban nyugat felé, a cseh és osztrák hadszíntéren főleg zsoldosait alkalmazta, míg a török ellen inkább a rác-szerb huszárságot vetette be és a főurak bandériumait, amelyeket fegyverzetben és szervezetben ekkor már a huszárságot mintázták.

Mátyás seregének alapvető ellentmondása, hogy bár zsoldos sereg, nem a kor csatadöntő erővé vált fegyvernemét — a rohamálló, fegyvelmezt gyalogságot képviseli. A császár zsoldos landsknecht-csapataival és a török janicsár-gyalogsággal szemben a fekete sereg nem is tud fölényt kivívni. A fekete sereg harcmódja a bonyolult szövevényű, apróbb lovascsaták sorozatából állt, amelyből teljesen hiányzott a gyalogság csatadöntő szerepe. Bécs ostroma pl. csaknem megghiúsult gyalogság hiányában. Mátyás az egyik uralkodása utolsó éveire eső seregszemlén 20.000 lovas és 8000 gyalogos katonáját veszi számba. Ez az arány igen jellemző a XV. század végi magyar hadrendre. A fekete sereg fenntartásának alapja az árutermelés és pénzgazdálkodás kibontakozása volt. Ez az alap azonban az akkori magyar társadalomban nem volt elég fejlett ahhoz, hogy a Mátyás uralkodásából 27 évet beltöltő háborúskodás fel-emelt létszámú hadseregének pénzügyi terhét fedezni tudta volna. Így a fekete sereg létezése, amely a kül- és belpolitikai viszonylatban szilárd magyar államhatalom biztosítója volt, egyben a magyar jobbagyság fokozott adókizsákmányolásának forrásává is vált. Mátyás alatt az állami adóbevételek 400%-kal nőttek.

A fekete sereg szervezetében és taktikájában mutatkozó ellentmondások a XV. századvégi magyar társadalom ellentmondásaiból fakadtak. A fekete sereg zsoldos sereg volt, amelyet azonban a gazdasági-társadalmi viszonyok olyan fejlettségi fokán szerveztek meg, amely fokon nagy zsoldos sereg fenntartását még csak az adózó jobbágyság kíméletlen kizsákmányolásával lehetett biztosítani. A fekete sereg zsoldos sereg volt, de nem a kor színvonalán álló zsoldos gyalogság, mert létrejöttét elhatározó módon befolyásolták a magyar feudális társadalom viszonyai, az uralkodóosztály katonai szemlélete, a nehéz lovasságra felépített haditaktika elavult elmélete. A fekete sereg zsoldos sereg volt és zömmel idegenekből álló zsoldos sereggént ékelődött be abba a magyar társadalomba, amelyet a feudalizmus hivatásos „harcos” osztályának; a nemeségnek elgyávulása, a hadkötelezettség és a honvédelem pénzügyi terhei alól való intézményes kibuvása jellemzett. Mátyás uralkodása és az abban döntő szerepet játszó fekete sereg fennállása egészben véve mégis progresszív korszaka volt történetünknek. Mátyás állama belső rendet és külpolitikai védelmet jelentett a Balkánról előnyomuló török ellen. Mátyás központi államának progresszív értékelését nyomatékosan aláhúzza Sztálin elvtárs meghatározása a központi államhatalom keleteurópai típusának kialakulásáról: „... a törökök, mongolok és egyéb keleti népek inváziója elleni védekezés érdekében szükség volt a központi államok haladéktalan megszervezésére és olyan központi államok megszervezésére, amelyek képesek voltak az invázió rohamával szemben helyt állni!” Mátyás halála után a bárók sietve szétverték a központi államszervezet katonai alapját alkotó fekete sereget. Ezt követően 1514-ben elemi erővel robbant ki a feudális bárók Magyarországnak belső csődje: a Dózsától vezetett parasztforradalom, majd néhány évvel később a bárók okozta katasztrófa: a mohácsi vereség!

A parasztforradalmak katonai értékelésénél félreérthetetlenül le kell szögeznünk, hogy a paraszttömegek, amikor harcuknak értelmét és célját látták, kiképzettségük és felszerelésük hiányai ellenére is igen komoly erejű, elszántan küzdő ellenfelévé váltak a feudális állam hadseregének, mint azt 1437 és 1514 példái bizonyították. Ha pedig fegyverre kapott csoportjaikat kissé megszervezték és jó vezetés mellett vetették őket harcba, miként ez Hunyadi parancsnoksága alatt, az 1456-os nándorfehérvári ütközetben történt, úgy helyt tudtak állni, sőt győzni tudtak még a kitűnő török haderő fölött is.

Folytatjuk